

KONINGSVELD (CAMPUS REGIS) BIJ DELFT

(Slot).

4. De kloostergemeente.

Uit den aanhef van verschillende oorkonden blijkt, dat de kloosterbewoners als volgt werden aangeduid. In den beginne, als : proost en convent, of : proost en gemeen convent. Na het eerste kwart der 14^e eeuw wordt hieraan de priorin toegevoegd en vinden wij : proost, priorin en convent, hetgeen in het midden dierzelfde eeuw wordt gewijzigd in : proost, priorin, onderpriorin en gemeen convent (1356-1460). Later vindt men een enkele maal (1501) : proost, priorin en jonkvrouwen van Koningsveld.

Wat de kloosterzusters aangaat, vraagt men zich in de eerste plaats af hoe groot hun aantal geweest kan zijn, doch een afdoend antwoord kan hierop niet gegeven worden. Eerst in 1377 bepaalden de vertegenwoordigers van den generaal-abt der Orde, wien bij een bezoek gebleken was, dat de abdij wegens geringe inkomsten en geleden schade zeer was achteruitgegaan, het getal op twintig nonnen ¹⁾, doch of dit maximum in den loop der tijden gehandhaafd bleef, weten wij niet.

Reeds in de voorgaande bladzijden ²⁾ konden wij vaststellen, dat de zusters van adellijken huize waren of behoorden tot het stedelijke patriciaat ; dat zij ook verder uit die klassen der maatschappij voortkwamen, zal men nader zien uit de naamlijst der nonnen, welke in een aanhangsel aan deze studie zal worden toegevoegd. Daaruit zal blijken, dat het adellijke element neiging vertoonde de meerderheid te gaan vormen, en dat, naast het graafschap Holland, ook Utrecht en Gelre, dit laatste wel onder Mariënweedschen invloed, hun aandeel leverden.

1) AK 4, reg. 186. Dit getal was trouwens reeds vastgesteld door het decreet van 1240 : *Anal. Praem.*, V, 11.

2) *Anal. Praem.*, XI, 168 vlg.

Bij hunne inkleeding brengen de zusters een zekere « medegave » aan het klooster, tenzij zij zelve of hunne verwanten dit aan de abdij overreiken. Een vaste canon is hierbij niet te zoeken ; de grootte van het bedrag is niet alleen uitteraard afwisselend, maar ook de wijze, waarop het gevonden wordt. In de oudere tijden is het soms een stuk land, een som in eens en (of) een jaargeld ; dit laatste dan meestal gevestigd op land of huizen. In latere tijden treden daarvoor de meer en meer in gebruik komende stedelijke rentebrieven in de plaats. Uit de desbetreffende stukken meenen wij echter te kunnen opmaken, dat het de zusters niet verboden was zekere inkomsten (*peculium*) te behouden. Evenwel verviel bij het overlijden van een non alles meestal aan de gemeenschap.

Aan het hoofd der zusters stond een hunner, die den titel van priorin voerde en werd bijgestaan door eene suppriorin. Voorts worden genoemd : eene *thesauria* of *custos* ³⁾ (kosterin) ⁴⁾, die de voor de kerk bestemde giften beheerde, en eene memorievrouw ⁵⁾, belast met het bestuur der memoriegelden.

Eerst sedert 1642 vindt men in de oorkonden melding gemaakt van een rentmeester ⁶⁾, sedert 1470 van een rentmeester der memoriën ⁷⁾. De rentmeester der kloostergoederen werd benoemd door den proost, met goedvinden van priorin en convent ⁸⁾ ; het ambt werd soms, althans in de 16^e eeuw, verpacht ⁹⁾. Het waren geen geestelijken, doch wereldlijke zaakwaarnemers ; Vranck Boot, de in 1537 benoemde rentmeester, was advocaat bij het Hof van Holland in 's Gravenhage ¹⁰⁾.

De proosten, wier namen ons sedert 1281 bekend zijn en in een aanhangsel zullen volgen, bestuurden, in overleg met de priorin, het klooster in geestelijk en wereldlijk opzicht ; hunne rol te Koningsveld onderscheidde zich in geen opzicht van die der proosten van andere Norbertinessenkloosters, zoodat wij daarvoor kunnen verwijzen naar de studie, daaraan hier ter plaatse door Dr. Erens gewijd ¹¹⁾. Alleen zij hier opgemerkt, dat zij veelal Witheeren der abdij van Mariënweerd waren en onder hen hoogstaande mannen

3) 1387 : AK 6, reg. 200.

4) 1491 : AK 183, reg. 324.

5) 1568 : AK 173. Zie Inv. bl. 25, noot.

6) AK 153, reg. 303 ; vgl. 166, n° 371 ; nog ald. naamregister bl. 575b.

7) AK 190, reg. 313.

8) 1537 : AK 14, reg. 349.

9) AK 14, reg. 350.

10) Zie hier Aanhangsel n^o V.

11) Les soeurs dans l'ordre de Prémontré : *Anal. Praem.*, V, 20 vlgg.

voorkomen, die wij later als abten van die abdij of ook van die van Berne terugvinden ¹²⁾).

5. *Verhouding tot het Generaal-Kapittel der Orde en andere geestelijke overheden en instellingen.*

Het is opmerkelijk, dat van bijna geen enkele der Noord-Nederlandsche Norbertijner-kloosters brieven zijn overgeleverd, waarbij deze door een besluit van het Generaal-Kapittel in de Orde werden opgenomen. De geleerde kanunnik der abdij Berne, Dr. H. Th. Heijman, verklaart ¹⁾ dit uit de omstandigheid, dat het bij deze Noordelijke kloosterfundaties niet de Orde is, die een uitbreidingsveld zoekt, doch doordat enkelingen de kloosters stichten en eerst wanneer de proef gelukt is, aansluiting bij de Orde gezocht wordt. Geheel bevredigend lijkt deze verklaring nochtans niet ²⁾).

Niet voor 1277 hebben wij een bericht over *directe* inmenging der Orde-oversten in het leven van Koningsveld, wanneer deze hunne toestemming verleenden tot een (niet tot stand gekomen) verhuizing der abdij ³⁾. Juist een eeuw later (Juli 1377) waren Johannes, prior van Prémontré, en Wilhelmus Sluter, later abt van Mariënweerd, als plaatsvervangers van den generaal-abt der Orde, naar Koningsveld gekomen en bevonden daar, dat het klooster tengevolge van geringe inkomsten en geleden schade achteruit was gegaan en dan ook in het vervolg niet meer dan twintig nonnen zou kunnen herbergen, zoodat het aantal der zusters tot dit maximum moest worden teruggebracht ⁴⁾.

In 1385 veroorloofden Johannes, generaal-abt der Orde, en het Generaal-Kapittel den proost van Koningsveld ver verwijderde kloostergoederen te ruilen tegen naderbij liggende, op voorwaarde, dat deze gelijkwaardig zouden zijn en het wijzere deel van het klooster zijn toestemming zou geven ⁵⁾. Twee jaren later verbood

12) Een broeder Thomas, *conversus* genoemd in 1276 (AK 18, reg. 18).

1) *Anal. Praem.*, IX (1933), bl. 24.

2) Zoo bezitten wij b.v. wel de oorkonde van 1233, waarbij de abt van Cîteaux aan priorin en nonnen van Loosduinen bericht, dat hij hun klooster, op verzoek van den graaf van Holland, in zijne orde opneemt : De Fremery. *Suppl. Oork. Holl.* n° 71 ; vgl. : v. d. Bergh, *Oork. Holl.* I, n° 348. — St. Catherinadal te Wouw wordt 1271 in de Orde opgenomen (Erens in *Anal. Praem.*, V, 20).

3) Hierboven bl. 163, n. 30.

4) AK 4, reg. 186.

5) *Datum Premonstrati* : AK 5, reg. 198.

dezelfde abt de nonnen zonder zijne bijzondere toestemming dienstmaagden te houden, welk verbod niet van toepassing zou zijn voor de priorin en voor de *thesauria* of *custos* ⁶⁾. Eindelijk blijkt uit een stuk van 1389, dat het klooster in dien tijd aan den generaal-abt der Orde een schatting (*tallia*) betaalde van 1 1/2 gouden frank per jaar ⁷⁾.

Zagen wij boven, dat in 1377 het klooster eene crisis doormaakte, in het midden der 15^e eeuw herhaalde zich dit droevig verschijnsel. In 1452 was Koningsveld door brand geteisterd en de in 1459 opgetreden proost Willem van Doyenborch schijnt het klooster in een staat van geldelijk verval te hebben aangetroffen ⁸⁾ en slechts een deel der zusters was hem gehoorzaam. Dit kwam ter oore van den generaal-abt der Orde, die den abt van Mariënweerd als *executor* tegen den proost benoemde, waartegen deze bij notariëel instrument protesteerde ⁹⁾. Bijzonderheden zijn ons verder onbekend, doch nog enkele jaren later (1462) werd het Generaal-Kapittel wederom in twisten gemengd. De proost van Koningsveld en de witheeren-cureiten van Schiedam, Pijnacker en 's Gravenzande ¹⁰⁾ hadden schulden, waaromtrent de abt van Mariënweerd aan Mr. Arnoldus de Zande, *decretorum doctor*, (wereldlijke) kanunnik in het kapittel van St. Maria (de Hofkapel) in Den Haag, de berechting opdroeg ¹¹⁾.

Evenwel mengden zich in deze, dus waarschijnlijk belangrijke, zaak ook de geestelijke overheden, provisor en deken van Delfland, in wier rechtsgebied het klooster en de evengenoemde parochies gelegen waren. Hiertegen kwam de proost van Koningsveld in het geweer; hij beriep zich op de bul van paus Clemens V, gegeven te Avignon 8 October 1310 ¹²⁾, waarbij aan de gansche Orde exemptie verleend was der geestelijke en wereldlijke rechtspraak, wat op 27 April 1413 door paus Johannes XXIII bevestigd en tot

6) *Datum in Sancto Quintino de Viromendesio* : AK 6, reg. 200.

7) Kwitantie gegeven te Koningsveld door broeder Franciscus Kerne, kanunnik van het St. Nikolaasklooster, ord. Praem., te Veurne en nuntius van den generaal-abt der Orde : AK 165, reg. 202.

8) Ook wellicht op ander gebied; het midden der 15^e eeuw was een tijdperk van inzinking. Mariënweerd verkeerde in schuld, te Egmond werden pogingen aangewend om de tucht te hervormen, enz.

9) AK 7, reg. 291 en 292.

10) Van dit laatste dorp had Mariënweerd het *ius patronatus*, Koningsveld dat der beide andere parochies.

11) AK 8, reg. 302.

12) AK reg. 57.

de vrouwelijke leden der Orde was uitgebreid ¹³⁾, en bracht dit beroep voor het Consistorium der Orde, vergaderd te Keulen ¹⁴⁾. Dit laatste besloot de privilegiën der Orde te handhaven en de deken van St. Georgius te Keulen, bewaarder der rechten en goederen der Orde in Alemannia, beval dan ook alle geestelijken der Utrechtsche en Keulsche diocesen om provisor en deken van Delfland op boete van 1000 Rijnsche guldens te vermanen van hun opzet af te zien ¹⁵⁾. De onvrede in het klooster heeft evenwel voortgeduurd, want nog in 1467 ziet men een deel der nonnen bij het Generaal-Kapittel protesteeren tegen een verzuim van haren proost ¹⁶⁾.

Nog in 1509 werden de pauselijke exemptiebullen door den bewaarder der rechten en goederen der Orde in Alemannia (Johannes Huegher, deken van St. Georgius te Keulen) in herinnering gebracht, wanneer twee manspersonen, met schending van het immuniteitsrecht, op een terrein van het klooster door de stadsoverheden van Delft in hechtenis waren genomen. De stad stelde, bij monde van haar advocaat-pensionaris, de abdij in het gelijk ¹⁷⁾.

Met Mariënweerd, de moederabdij, waren de betrekkingen vanzelfsprekend van zeer nauwen aard. Niet alleen de proosten kwamen uit deze stichting, doch ook de geestelijke leiders van de gestichten, waarover Koningsveld het patronaatsrecht had : de kerken van Schiedam en van Pijnacker. Daaronder waren verscheidene witheeren, die later een hoogen rang in de Orde bekleedden ¹⁸⁾. Zij werden gepresenteerd door proost en convent aan den aartsdiaken van den Dom te Utrecht ¹⁹⁾, die, bij admissie van den voorgestelde, deze presentatie dan op drie Zon- of feestdagen in de openstaande parochiekerk liet afkondigen door een of twee naburige priesters, opdat hij dan, indien geen verzet werd gevoerd, kon benoemd worden en in het bezit der kerk gesteld ²⁰⁾.

Van tusschenkomst van den abt van Mariënweerd bij moeilijkheden hebben wij boven reeds voorbeelden gezien. Hij regelde ook de verdeeling der inkomsten tusschen kerk en convent ²¹⁾ en maakte

13) AK reg. 232.

14) AK 8, reg. 304.

15) AK 8, reg. 305.

16) AK 9, reg. 311.

17) AK reg. 335, 336 en 338.

18) Zie de lijsten der pastoors in het Aanhangsel.

19) AK reg. 354.

20) AK reg. 84, 85, 92 en passim.

21) 1363 : AK reg. 169.

in 1399, in overleg met de nonnen, nadere bepalingen te dezer zake, waarbij o.m. werd vastgesteld, dat zij den proost jaarlijks 200 pond Holl. zouden betalen, uit welk geld de proost den kapelaan en den rentmeester zou bezoldigen ²²⁾). In 1455 gaf de abt Koningsveld vergunning zich de vervulling van de twee eerst vacceerende prebenden voor te behouden om van de opbrengst de slaapzaal, die door brand beschadigd werd, te herstellen, op voorwaarde, dat na den dood der koopers die prebenden weder vervuld zouden worden ²³⁾). Ten slotte vindt men enkele malen, dat de abt stukken van het klooster medezegelt of vidimeert.

Van nauwe relaties met andere kloosters blijkt niet ²⁴⁾, alleen treft het, dat in het begin der 14^e eeuw verschillende begijnen te Delft en te 's Gravenzande land aan het klooster schenken ²⁵⁾, terwijl in 1302 de meesteres van het Begijnhof te Utrecht een morgen lands verkocht ²⁶⁾.

6. Goederen en rechten.

Had *Campus regis* zijn bestaan en eersten opbloei te danken aan de ijverige belangstelling van het grafelijk huis van Holland, ook in latere tijden bleven de betrekkingen met de landsvorsten bestaan. Nadat in 1299 het aloude geslacht der Hollandsche graven, waaruit de stichtster van het klooster, jonkvrouw Richardis, stamde, was uitgestorven, beërfde het Henegouwsche huis het bewind, gesproten uit eene andere weldoenster van Koningsveld, de boven reeds meermalen besproken vrouw Aleyd van Avesnes; haar oudste zoon Jan, graaf van Henegouwen werd graaf van Holland († 1304), diens zoon Willem III († 1337) en kleinzoon Willem IV († 1345) volgden achtereenvolgens op. Een van Aleyds jongere zoons, Guido van Avesnes, koos den geestelijken staat en werd in 1301, door invloed van zijn broeder den graaf van Henegouwen-Holland, op den bisschopszetel te Utrecht geplaatst († 1317). Hij was een van de, in die dagen veel voorkomende, meer wereldlijke, dan geestelijke prelaten, zoodat het geen verwondering baart hem als vader te zien. Een van zijne dochters jcvr. Aleyd trad in het klooster van Koningsveld, waarin wij haar in 1321 en 1323 aantreffen, misschien

22) De oorkonde alleen in *Hist. episc.* II, 419.

23) AK reg. 283.

24) AK reg. 216.

25) AK reg. 36, 43, 44.

26) AK reg. 38.

als priorin ; in eerstgenoemd jaar kreeg zij van haar neef, graaf Willem III, een jaargeld van 4 ponden Hollandsch ¹⁾).

Dezelfde graaf gaf in 1331 aan het klooster recht om binnen het graafschap zooveel land te mogen aankopen, dat dit eene rente van 20 pond Holl. per jaar « tote des convents wine behoef » kon opbrengen ; evenwel zou dit land aan den graaf zulken dienst blijven doen, « als men ons pleghet te done ghemeenlike van onsen luden van onsen lande » ²⁾). Het te verwerven land zou dus geen exemptie van lasten genieten, zooals Roomsche-Koning Willem II indertijd op 300 morgen gegeven had ³⁾). Dit laatste werd nog in 1445 door den toenmaligen graaf, hertog Philips van Bourgondië, bevestigd ⁴⁾).

Uit de grafelijke rekeningen van de eerste helft der 14e eeuw blijkt voorts, dat de proost uit de inkomsten der domeinen een jaarlijksche gift van één pond kreeg, en dat de landsheer ook wel bij hem aanklopte, wanneer hij in geldverlegenheid was ⁵⁾). En in de tweede helft dier eeuw kreeg het convent uit de inkomsten van het baljuwschap van Delfland en Schiedam, van hertog Aelbrecht, ruwaard van Holland, als aalmoes een jaarlijksche som van 20 schilden, welke gift in 1432 door hertog Philips van Bourgondië vernieuwd werd ⁶⁾).

De vrij talrijke schenkingen door adellijke personen aan het klooster gedaan, welke wij uit de 13^e eeuw konden aantekenen ⁷⁾), worden in latere tijden veel zeldzamer. Het zijn uitsluitend edelen uit de omgeving van het klooster, wonende onder Delft, Schiedam en 's Gravenhage, die, overigens niet belangrijke, stukken land afstaan. Wegens den persoon van den gever mogen hiervan in het bijzonder vermeld worden : de klerk, meester Pieter van Leyden, kapelaan van graaf Willem III, rentmeester van Zeeland, wereldlijk kanunnik van St. Pieter te Utrecht, waarschijnlijk een witheer, die in 1316 een merkwaardig testament maakte ⁸⁾), waarbij hij onder meer neerschreef : « voorts zoe beset ick den convente van Conincxvelde jaerlycx te pentancien 20 schel. torn. maer daer af

1) v. Mieris, *Charterboek*, II, 260.

2) A. w., 513.

3) Hierboven bl. 152, n. 1, vgl. 163, n. 28.

4) AK 40, r. 265 ; vgl. 40, r. 316.

5) Hamaker, *Rekeningen Holland*, I, 68 ; II, 195.

6) AK 159, r. 157 ; vgl. 159, r. 250.

7) Hierboven bl. 167-168.

8) *Hist. episc.* I, 446.

zal ver Aechte van Leyden, alsoe lange als zy levet jaerlycx hebben 5 schel. ende nae haer doot den clooster te blijven ». In 1343 gaf de bekende gunsteling van de graven Willem III en IV, heer Willem van Duvenvoorde, heer van Oosterhout, voor de ziel van zijn overleden meester, graaf Willem III, aan het klooster een stuk veengrond onder Nootdorp, ten N.O. van Delft ⁹⁾.

Zooals te verwachten was, bevestigen de ons overgeleverde documenten, dat de Koningsveldsche juffers geen eigen exploitatie van hunne goederen ter hand namen. Het convent was een grondeigenaar, die zijne eigendommen op kapitalistische wijze uitbaatte en hetgeen van de daaruit verworven inkomsten overbleef op solide wijze in onroerend goed of rentegevende papieren wist te beleggen, en onderscheidde zich hierbij in niets van de andere grondeigenaren uit de laatste middeleeuwen. Het is dan ook overbodig hier een lange opsomming te geven van de goederen, waaruit het klooster zijne inkomsten trok en een zeer kort overzicht kan volstaan.

Het landbezit was in betrekkelijk nauwen kring rond het klooster (en de stad Delft) gelegen; naar het Noorden ging het niet verder dan tot bij Leiden, naar het Zuiden kwam het niet over de monden der Maas. Verder waren molens (o.a. in de stad Delft) een nuttig bezit. Het land werd op korten termijn verhuurd, of in erfpacht voor langeren tijd uitgegeven. Een enkele maal vinden wij van een leen melding gemaakt, zonder dat wij evenwel uit de daarop betrekking hebbende stukken gewaar worden, welke bijzondere banden dit voor zulk een leenhouder medebracht.

De geldelijke inkomsten bestonden uit jaargelden, gevestigd op tollén, landerijen of huizen, terwijl kapitalen gebruikt werden tot het verwerven van onroerende goederen of tot het aankopen van de in de middeleeuwen zoo begeerde stedelijke lijfrentebrieven.

De inkomsten kwamen ten bate aan het gansche convent, tenzij er in het bijzonder bepaald was, dat zij voor de kerk, voor den wijn, voor de pitancie, voor de memorie of anderszins bestemd waren.

De patronaatsrechten van de parochiekerken van Schiedam en Pijnacker, waarover in de 13e eeuw nog zooveel te doen was ¹⁰⁾, bleven verder in handen der zusters van Koningsveld; de *cura animarum* werd er bezorgd door Mariënweerdsche Norbertijnen, wier naamlijst ¹¹⁾ verschillende abten dier abdij aangeeft.

9) AK reg. 113. — Zie over hem : J. Cuvelier in *Mém. Ac. roy. Belg. coll.* in-8°, 2e série, t. XVI, en vooral bl. 97 vlgg.

10) Vgl. hierboven bl. 159-167.

11) Hier in het Aanhangsel.

De gasthuizen van Schiedam en Delft, boven reeds besproken, bleven ook aan de kloosterzusters toevertrouwd, nadat in 1315 en 1330 geschillen met de stadsoverheden daaromtrent door den bisschop van Utrecht en den graaf van Holland beslecht waren ¹²⁾. Ten slotte bezat het klooster nog vicarieën in de kerken van Schiedam en van Pijnacker en kapellanieën in de gasthuizen van Delft en Schiedam ¹³⁾.

Een der voornaamste privileges der gemeente was het recht van immuniteit, dat boven reeds ter sprake kwam. Hieraan moge toegevoegd, dat hertog Philips van Bourgondië al zijne rechterlijke ambtenaren het bevel gaf de schuldenaars van het klooster niet aan den geestelijken rechter te onttrekken ¹⁴⁾.

7. Gebouwen. Ondergang van het klooster.

Omtrent de kloostergebouwen van Koningsveld zijn wij zeer slecht ingelicht. Een brand, die in 1452 het gesticht teisterde, schijnt van ernstigen aard te zijn geweest, want de vader-abt gaf nog drie jaren later vergunning om de schade te herstellen ¹⁾ en in 1456 zond de proost een bode rond bij vele prelaten, rectoren e.a. om hen te smeeken ruime bijdragen tot herstel te schenken ²⁾. De bescheiden leeren ons alleen dat er een kerk was, een slaapzaal, een ziekenzaal (*infirmitorium*), een woonhuis voor den proost (*domus praepositurae, domus inhabitationis domini praepositi*), alsmede een zomerhuis van den proost (*domus aestivalis domini praepositi*).

De uitwendige toestand is eenigszins te kennen uit de geschilderde kaart van Delft uit het jaar 1536, waarop o.a. de kerk, en uit de kaart van Delft door Jacob van Deventer (1558). De ruïne wordt afgebeeld op een zeer oude tekening (9 April 1573), bewaard in het Gemeente-archief van Delft. De latere teekeningen en gravures (o.a. van Rademaker) zijn waarschijnlijk niet vrij van phantasie en met omzichtigheid als documenten te gebruiken.

In het voor de Noord-Nederlandsche geschiedenis gedenkwaardige jaar 1572 kwam voor Koningsveld het einde. Een tijdgenoot, de bekende Hadrianus Junius, vertelt het in de volgende korte

12) AK r. 78 en r. 101.

13) AK 218-223.

14) AK r. 288.

1) AK r. 286.

2) AK r. 286.

woorden : *Huic quoque coenobio clades... ingruit, quod incendio absumptum, fundotenus dirutum est et excisum, quod opulentae civitatis [sc : Delft] moenibus imminens situs vicinia sua exitiosus illi fore timeretur, si hostis eo receptus esset* ³⁾).

Onverwacht kwam de ramp niet, want reeds in Maart 1571 had de prins van Oranje, als militaire voorzorgsmaatregel, den boomgaard doen omhouwen ⁴⁾, terwijl volgens ordonnantie van Z. Exc. sinds 1572 de nonnen alimentatie kregen ⁵⁾. In Januari 1575 werden de kloostergoederen met die van andere verdwenen gestichten door de Staten van Holland onder één ontvanger geplaatst en verder tijdens de Republiek aldus beheerd ⁶⁾. Wel trachtte het eerste lid der Staten van Holland, de Ridderschap, gedaan te krijgen, dat de goederen van de kloosters van Loosduinen, ord. Cist., en van Koningsveld aan hem zouden worden overgelaten, zulks op grond van de overweging, dat deze gestichten in hoofdzaak ten bate der adellijke jonkvrouwen gediend hadden, doch de Hollandsche edelen bereikten hier hun doel niet ⁷⁾.

Wat er van de kloosterzusters geworden is, valt slechts te denken ; ondersteund door hunne « alimentatie » zullen zij hunne verdere levensdagen in den kring hunner verwanten gesleten hebben. De laatste priorin, Katerina Utenham, overleed in 1596 te Ysselstein, 89 jaren oud.

Dit is, meenen wij, hetgeen de bronnen ons in groote trekken omtrent de geschiedenis van het Hollandsche Norbertinessenklooster leeren. Zou een lezer zich teleurgesteld gevoelen, omdat hij hier alleen de stoffelijke zijde dier geschiedenis belicht vindt, dan overwege hij, dat omtrent het inwendige kloosterleven niet alleen de Koningsveldsche bronnen, maar ook die van vele andere geestelijke gestichten, ons niet inlichten ; een algemeen verschijnsel, waarover wij ons slechts kunnen beklagen, doch waarbij men zich moet neerleggen.

Dr. Henri OBREEN.

3) H. Junius, *Batavia* (Lugd. Bat. 1588, doch eerder geschreven), geciteerd : S. van Leeuwen *Batavia illustrata* ('s Gravenh. 1685), bl. 1309, welke auteur ook een en ander vertelt van den toestand der overblijfselen in zijn tijd.

4) Gem. arch. Delft, keurboek 3, fol. 135 v°.

5) Drossaers, *Invent.*, bl. 9.

6) Zie hierover uitgebreid : *als voren*, bl. 551 vlgg.

7) Zie nader : *Verslagen omtrent 's Rijks oude archieven*, deel 48 (1925) I, 85.

AANHANGSEL.

De met * gemerkte namen zijn alleen bekend uit de *Hist episc.* of uit genealogische aantekeningen. — De jaartallen vóór de namen geven slechts de jaren, waaruit documenten aanwezig zijn, niet den levens- of ambtstijd.

I. Kloosterzusters.

- 1262 Hildegundis, weduwe van Telemannus, poorter van Dordrecht.
 1305 Lisebet, dochter van Bertelmees Gillemans (poorter van Delft ?).
 1309 Katerine Witree, poortersdochter uit Vlaardingen.
 1311 Katerine, nicht van den burggraaf van Leiden, heer Henric van Kuik, ridder.
 1312 Margriet (uit het geslacht der heeren van Voorne ?).
 1314 Machteld, dochter van Isebrant (poorter van Delft ?).
 1316 Aechte, verwant met meester Pieter van Leyden, kanunnik van St. Pieter te Utrecht, klerk van den graaf van Holland. Zij wordt vermeld tot 1362, sedert 1345 als priorin.
 1321 jcvr. Aleyd, dochter van Guido van Avesnes, bisschop van Utrecht († 1317), nicht van Willem III, graaf van Henegouwen en Holland. Zij was 1322 priorin.
 1329 Hille, dochter van Ynwannus van Grave, poorter van 's Hertogenbosch.
 1330 Goede van Linscoten.
 1339, 1342 jcvr. Agniese, dochter van heer Heymeric van den Rine, ridder.
 Voor 1344 Bairte.
 1348 jcvr. Foyse.
 1349, 1362 jcvr. Engelbaer van Beke.
 Voor 1357 Ermengarde, dochter van Roelof Bettenzoon, poorter van Dordrecht.
 1357 Machtelt Claes Brabandersdochter.
 1357, 1359 Lijsbet van Zieriksee.
 1357 Margriet, dochter van Ghijs Dukinc, poorter van Dordrecht. Wellicht verwant met Tilmannus Dueckinc de Dordraco, omstr.
 1380 pitancier der abdij van Berne.
 1361 Agniese van den Zile.
 1361 Mergriet van den Boesch (van den Bossche, uit een zijtak der heeren van Ysselstein ?).
 1365 Ryckaert, dochter van Lijsbet jonkvrouw van Zwijndrecht.

- 1368 jcvr. Katerine van Woudrichem (priorin 1380 ?) ; wellicht verwant met den proost, heer Johannes van Woudrichem, 1341-1368.
- 1368 Kerstine van Almkerc.
- 1374, 1405 jcvr. Katrijn van Beveren.
- 1375, 1399 jcvr. Rickaerd van Groenenvelde.
- 1396 jcvr. Steffenyne van der Does.
- 1398 jcvr. Lijsbet van Antvorst, priorin.
- 1399, 1405 jcvr. Jan van den Wiel.
- 1401 jcvr. Tuyle.
- 1411 jcvr. Machteld van Alckemade (onzeker).
- 1418 jcvr. Clare van den Zijl, Willem Gerytsdochter.
- 1421 Kathrijn Muys van Holy, priorin.
- 1429, 1442 jcvr. Deelyaen, Jan Vossendochter.
- 1432, 1433 jcvr. Marie van Rijsoorde.
- 1446, 1447 Fie Dirc Florisdochter ; uit Leiden.
- 1448 Berte en Gheertruyt van Amersoden.
- 1484 * Agnes van Cralingen, dochter van Floris, heer van Rodenrijs.
- 1490 jcvr. Katherine van der Does, dochter van Dirc, schepen van Leiden ; zij was 1491 kosterin.
- 1495 * N. N. van Essensteyn, dochter van Huibert bastaard van Culenborch.
- 1498 * Elisabeth de Jonge.
- 1510 * Margareta van der Does, dochter van Jacob, schepen en burgemeester van Leiden ; in 1528 onderpriorin.
- 1520 * Twee zusters van den Zile, Arents dochters.
- 1520 * Ermgard van Winssen, dochter van Godschalk, heer van Heemstede, schepen te Utrecht.
- 1528 * Machteld van Meteren, priorin.
- 1528 * Magdalena van Zuylen, kosterin.
- 1535 * Aleyd van Malsen, Daemsdochter ; priorin.
- 1540 * Elisabeth van Adrichem, Arentsdochter ; priorin.
- (1540) jcvr. Elisabet van der Does, dochter van Adriaan, schepen van Leiden ; memorievrouw in 1568.
- 1550 * Sibylla van Vliet, dochter van Jan heer van de Bouchorst.
- 1555 jcvr. Machtelt de Ridder van Groenesteyn, Jansdochter.
- 1555, 1563 jcvr. Adriane van der Meer, dochter van heer Claes.
- 1560 Maria van Malsen, Gerritsdochter. Zij verzocht in 1575 van de Staten van Holland vermeerdering van hare alimentatie uit de kloostergoederen. Haar oom, Koenraad van Malsen, was abt van Berne.

- 1560 * Cornelia (van Zuylen ?) van Nyevelt, Antonisdochter.
 1564 Cornelia van Erp.
 1566 * Maria van Duvenvoorde, dochter van heer Arent.
 1567 Gerarda van Cralingen.
 1567 Cornelia van Asperen.
 1570 Theodorica van Spaarnwoude, Gerritsdochter.
 1572 * Maria van Treslong, Hugo'sdochter.
 † 1596 * Katerina Utenham, Frederiksdochter ; laatste priorin.
 † 1598 * Petronella van Mijnden, Herbarensdochter.

Tot den adel van Holland behooren de geslachten :

Adrichem, Alkemade, Almkerk, Asperen, Bever, Bossche, Cralingen, Does, Duvenvoorde, Groenevelt, Meer, Muys v. Holy, Mijnden, Rijsoord, Spaarnwoude, Treslong, Vliet, Wiele, Zijl ;
 tot dien van Gelre : Amersoden, Essensteyn, Malsen, Meteren ;
 tot dien van Utrecht : Linschoten, Rine, Utenham, Winssen, Zuylen v. Nyevelt ;
 tot dien van Brabant : Erp.

II. Proosten.

- 1280 * dominus Gerardus.
 1281 frater Jacobus (zie boven bl. 164, n. 34).
 1301-1315 heer Johannes.
 1321-1323 heer Arnoldus de Walewyc. Hij was 1315-1318 proost (i.e. provisor) van Berne en 1328-1329 abt van Berne. Zijn geslacht behoort thuis in de buurt van Mariënweerd.
 1325 heer Dirck (onzeker).
 1329-1331 heer Nycholaus (Clays).
 1337 heer Fredericus.
 1341-1368 heer Johannes van Woudrichem.
 1375-1400 heer Ghisebrecht van Andel ; hij was 1364 pastoor van Heeswijk, namens de abdij van Berne.
 1427-1448 heer Udo van Mekerem.
 1452-1456 heer Johannes van Braedbeeck ; 1457 tot zijn dood (8 Dec. 1467) abt van Mariënweerd.
 1459-1462 heer Willem van Doyenborch (Dodenbergh).
 1467 heer Johannes Brakelman.
 1474 heer Gijsbert Schoen.
 1502 heer Jacob van Divoorde.
 heer Herman van Rossem ; van 1514 tot zijn dood (2 Januari 1530) abt van Mariënweerd ; eerder pastoor van Schiedam.

1537 heer Jan Goch Corver.

1545 heer Hendrik This.

1546-1564 heer Abraham (van) Vanevelt, van Vannevelt of van Vanevliet.

1569 heer Johan v. Beers.

III. *Pastors van Schiedam*
(St. Johannes Baptista).

Het patronaatrecht was 1276 aan Koningsveld geschonken. De pastors waren Witheeren uit de abdij Mariënweerd (Insula beatae Mariae).

1276 Magister Betto van Zieriksee, kapelaan van Vrouw Aleyd van Avesnes, later aartsdiaken van Antwerpen ; na hem :

Philippus ; na hem :

Augustinus ; na hem ¹⁾ :

1290 Henricus.

1298 Thomas.

Voor 1316 Johannes de Woudrichem, opgevolgd 1316 door :

Benoemd 1316 Johannes de Beke, wordt, voor 1327, pastoor van Pijnacker.

1328 Arnoldus (Arnt).

Benoemd 1337 Gerardus de Delft, eerder pastoor van Pijnacker.

1371 Willem van Kessel.

* Joannes Angelus, uit Dordrecht.

1500 * Hermannus van Rossem, later prior van Koningsveld en, 1514-† 1530, abt van Mariënweerd.

* Henricus de Weert, later abt van Mariënweerd.

Benoemd 1546 Johannes Teynagel, uit Tiel.

1553 * Johannes Meyer alias Hardenbergensis, uit Delft, later (1558) pastoor van Brielle.

Benoemd 1569 Clemens Jacobszoon van Huckenhorst.

IV. *Pastors van Pijnacker* (B. Mariae Nativitas en St. Johannes Baptista).

Het patronaatrecht was ± 1255 aan Koningsveld geschonken. De pastors waren Witheeren uit de abdij Mariënweerd.

1) De drie eersten benoemd door Vrouw Aleyd van Avesnes, voordat Koningsveld het patronaatrecht gekregen had.

1258-1264 Wilhelmus, rector ecclesiae de Pijnacker. Eerst na zijn dood zou zijn opvolger door Koningsveld benoemd worden.

Voor 1321 Remboldus, na zijn dood opgevolgd door :

1321 Alvaldus de Doesburgh.

Voor 1327 Johanes de Beke, werd 1316 pastoor van Schiedam, daarna van Pijnacker ; doet afstand 1327, opgevolgd door :

1327 Arnoldus de Herenthals.

Voor 1331 Theodericus, na zijn dood (1331) opgevolgd door :

1331 Gerardus van Delft, wordt 1337 pastoor van Schiedam ; opgevolgd door :

1337 Ghosvinus de Loede, na hem wordt, 1350, pastoor :

1350 Alwinus Vriman.

1353 Johannes de Tongerloe, weigert de benoeming, omdat hij de pastorij niet in eigen persoon zou kunnen bedienen.

V. 1558, 25 November. — Kontrakt, waarbij Hendrik Vrankez. van Diemen rentmeester van Koningsveld wordt.

Ik Henrick Vrankez. van Diemen hoe kondt allen luyden, dat ick angenomen hebbe Rentmeester te wesen vanden ghoeden vanden Convente van Coeninxvelt, die te bewaeren ende te ontfanghen ofte tot mynen pericle te doen ontfanghen, sonder dat yemant anders daerinne hem moeyen ofte bewint hebben zal buyten mynen consente, sulcx althans een jaer gebeurt is : daer af myne reeckeninge gedaen hebbe, die ick belove voertaen van jaere te jaere te continueren zoe langhe ick Rentmeester wesen sal, ende di selve myne reeckeninghe jaerlicx te doen achte daegen voer ofte nae sinte Maertyns onbegrepen, ende voirts van myne jaerlicxe ontfanck wederomme uyt te reycken ende betalinge te doen, tot sulcke termynen als dat constumelck ende gewoenlick is : ende wes ick telcken reyse meer by slote van reeckeninghe bevonden sal worden ontfangen dan uytgegeven te hebben, dat sal ick dan oplegghen ende betaelen tot vermaeninghe van myn Heer den Proost, myn Vrou die Priorinne ende Convente voirsz. ende eyst dat myn uytgeven meerder is dan mynen ontfanck, dan zullen zy my bewysen t'ontfanghen van heure Pachters daer my an geneugen sal. Ende indien zy luyden myne reeckeninghe binnen sjaers naer date dat die gedaen zal wesen ofte voert sluyten van den naevolghende reeckeninghe nyet openbaerlick en wraecken, zoe zal die selve gedaen ende gesloten reeckeninghen gelooft, gepresen ende van waerden gehouden wesen : des zal ick gehouden wesen te betalen mit gelt

ofte pande, ofte dat uysterste recht ; ende wes ick in myne reeckeninghe stelle ontfangen te hebben, daer en sal dat Convent gheen cost, hinder ofte scaede meer aff hebben, ende eer ick myne reeckeninghe gedaen zal hebben, zoe zal ick gepacht ofte dat uysterste recht daerinne gevordert hebben, ten waere gelaeten by beliefte vanden Proost, Priorinne ende gemeen Convent. Ende wat Pachters verarmpt ofte mitter daegeraet ruymen, daer sal ick myne reeckeninghe mede doen, ende in myn uytgeven stellen ende setten als betaelt, ten waere dat men bewysen mocht dat ick versuymenis geweest hadde int panden, zoe en zal dat Convent gheen scaede daer by hebben, ende wat ick uytlegghe van ghemaecten rechte ofte anders om recht te vorderen op ten Pachters, ende ick vanden Pachters nyet weder ontfanghen mach, dat zal ick 't Convent voirsz. te reeckeninghe moege brenghen. Voert en zal ick geen dingtaelen aennemen daer het Convent in gelden zal, noch geen lant verhuiren, ten zie bi den Proost, Priorinnen ende 't Convent voirsz. Ende wat lant men verhuire daer op sal men te rantsoen op elcke pont twee scell. Hollants, daer af sal 't Convent hebben d'een helft ende ick die ander helft. Voerts sal ick des Convents saecken die zy te doen moegen hebben bewaeren als ick sal vermaent worden by den Proost, Priorinne ende 't Convent. Ende aldus Rentmeester wesende, zal ick hebben voor myn loen, cost ende arbeyt, hondert ende sestien ponden Hollants. Ende tot wat tyden hem mynen dienst niet langher en geneughet, zoe zullen zy my die opseggen vyftien oft sestien [dagen] voer de reeckening, ende ick zal hem van gelycke weder doen : alle dinck zonder arch ende list. Ende waer dat ick Hendrick Vranckez. van Diemen gebrekenick waere in den betalinghe, dat geloven wy Vranck van Diemen, Scout van Delft, ende Hugo de Groet, Secretarius 's Hoofs van Holland, als borgen opte rechten ende voldoen sonder enighe weer daer tegens te duene. Ende ick Henrick Vranckz. belove den voirsz. Vranck van Diemen myn vaeder, ende Hugo de Groet myn neef, hier van scadeloes te houden. In oerconden zoe hebben wy Henrick Vranckez., Vranck van Dyemen, ende Hugo de Groet, elcx onse gewoenlicke hant-gescriften hier onder gestelt, op ten vyf en twintichsten dach van November Anno 1558.

Henrick Vranckez. van Diemen.
H. de Groot.

(uitgegeven bij H. F. V. H (eussen), *Historia episcopatum*. Antwerpen, 1733, dl. I, blz. 420).